

Magyarország az ezredfordulón
MTA Stratégiai Kutatások

ZÖLD BELÉPŐ
EU-csatlakozásunk
környezeti szempontú vizsgálata

Csete László

**Alternatív megközelítési módok a vidékfejlesztésben
és a mezőgazdaság üzemi szférájában**

Sorozatszerkesztő:
**Kerekes Sándor és
Kiss Károly**

Budapest, 1997. november

51. számú füzet

A tanulmány
a Magyar Tudományos Akadémia és
a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium
anyagi támogatásával készült

Kiadja:
BKE Környezetgazdaságtani és technológiai tanszék
1092 Budapest, Kinizsi u. 1-7.
tel/fax: 217-95-88

TARTALOM

CSETE LÁSZLÓ:

**A NEM ÉLELMISZER CÉLÚ TEVÉKENYSÉGBŐL ÉS A SZOCIÁLIS
CÉLÚ GAZDÁLKODÁSBÓL FAKADÓ LEHETŐSÉGEK A MAGYAR
VIDÉKFEJLESZTÉSBEN ÉS A REGIONÁLIS
KÜLÖNBSÉGEK CSÖKKENTÉSÉBEN 5**

**A KÖRNYEZETI KIHÍVÁS HATÁSAI A MEZŐ-, ERDŐ- ÉS
VADGAZDASÁGI ÁGAZATOK VÁLLALKOZÓI, ÜZEMI
SZFÉRÁJÁBAN 11**

A NEM ÉLELMISZER CÉLÚ TEVÉKENYSÉGBŐL ÉS A SZOCIÁLIS CÉLÚ GAZDÁLKODÁSBÓL FAKADÓ LEHETŐSÉGEK A MAGYAR VIDÉKFEJLESZTÉSBN ÉS A REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEK CSÖKKENTÉSÉBN

1. Önmagában az a tény, hogy Magyarország foglalkozik a nem élelmiszer célú mezőgazdasági területhasznosítás lehetőségeivel már **kedvező fogadtatásra talál az EU-ban**, ahol évekkkel ezelőtt hozzáláttak a problémakör feltárásához.

Az EU támogatások (Strukturális Alapok, Kohéziós Alap) csak úgy nyerhetők el, ha a régiók, területek, vidékek **rendelkeznek fejlesztési programmal** és a megvalósításhoz szükséges források bizonyos hányadával.

Felkészülés nélkül a **KTM Térségi Integrációs Programjához** sem kapcsolódhatnak a mezőgazdasági vidékek, sőt vágyaikhoz, elgondolásaikhoz még saját megyéjükön belül sem kapnak megfelelő támogatást. (Lásd: Hajdú-Bihar megye.)

2. A vidékfejlesztésben és a regionális különbségek mérséklésében **nem járható tovább a régebbi gyakorlat** miszerint

- a gyengék érijék utol termelésben a jókat;
- a termelési tényezők arányaiban másolják a jobb adottságú tájakat;
- nem tartható fenn az erdő és mezőgazdálkodás merev elválasztása;
- nem állítható vissza a kedvezőtlen adottságú térségek, körzetek termelésének megkülönböztetett állami támogatása;
- s nem folytatható a jóktól, a fejlődőképeseektől elvont források értelmetlen pazarló felhasználása az elmaradott térségekben;
- de nem kárhoytatható tétlenségre az egyébként önségélyre, önszerveződésre, öntevékenységre képes falusi népesség sem.

3. A vidékfejlesztés és a társadalmilag nehezen viselhető regionális különbségek mérséklésében vizsgálódásaink szerint az alábbiak mozdíthatják elő a kilábalást:

(1) **A nem élelmiszer célú tevékenység felkarolása**, de elsősorban nem a kínálati piac könnyítése – mint az EU-ban – hanem az alacsony hatékonyságú területek kikapcsolása céljából, melyeken csak veszteséget termeltek, illetve újra termelték a szegénységet. Helyükbe olyan többcélú tevékenységeket indokolt állítani, melyek **az egész térséget kedvezően érintik**, egybecsengenek az EU törekvésekkel, s az eddigieknél kedvezőbb megélhetésre nyújtanak lehetőséget.

(2) **A magyarországi átmeneti állapotok** a vidéki munkanélküliek, a sokgyerekesek, a nyugdíjasok tömege a kisebb-nagyobb földterületük révén kiadást megtakarító, önellátó jövedelem kiegészítő termelést folytatva tartják fenn családjukat, magukat, megelőzve a nagyobb szociális feszültségeket, helyi konfliktusokat. **Ezeket tehát nem felszámolni kell, se nem koncentrálni földjeiket, hanem racionális programmal**, s beszerző-értékesítő, szakcsoporti, szakszövetkezeti szövetkezéssel indokolt támogatni megmaradásukat.

(3) A nem élelmiszer célú tevékenység megvalósításának **előnyei térségi kihatásúak**, amelyek gyakran nem azoknál jelentkeznek akik felhoygtak a mezőgazdálkodással, ezért a kedvező összhátás anyagi előnyeiből, továbbá a szociális feszültségek elkerülése, **a nem versenyszféra helyzetének javítása** érdekében **jövedelem kompenzáló támogatásban** célszerű részesíteni az említett kört.

4. Mindezek után feltehető a kérdés, hogy mi lehet a célja és mércéje a nem élelmiszer célú tevékenységnek, a szociális célú kistermelés fenntartásának, a vidék- és térségfejlesztésnek, a regionális elmaradottság mérséklésének? Véleményünk és vizsgálódásaink szerint olyan, a természeti erőforrásokkal és a környezet teherviselő-képességével harmonizáló fejlődés, vagyis **fenntartható fejlődés, amely az életnívót választja célnak és mércének!**

5. **A mezőgazdaságilag művelt terület (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, rét és legelő) folyamatosan csökken a települések fejlődése,** utak, autópályák, közművek építése, gyárak, elárúsító központok telepítése stb. hatására. Ezzel tehát számot kell vetni a tudatos nem élelmiszer célú és a szociális szférát fenntartó programok előkészítése során.

Ezzel kapcsolatosan az alábbiakra célszerű különösen figyelni, illetve mérlegelni:

(1) Lehetőség szerint a komparatív előnyöket rejtő **jó minőségű mezőgazdasági területek** ne csökkenjenek hanem ez a marginális területeket érintse.

(2) A földtulajdon rendezésétől a földpiac élénkülését remélik, ami a földárak emelkedését eredményezi, ami éveken át **korlátozhatja a nem élelmiszer célú terület-felhasználás növekedését.**

(3) Magyarország **komparatív előnye, hogy egy főre viszonylag sok jó és közepes minőségű szántó jut.** A luxusfogyasztók és éhezők, alultápláltak világa olyan globális problémát görget maga előtt, melynek feloldásában mindig azok vannak előnyösebb helyzetben, ahol kedvezőbb a termőföld fogyasztók aránya. Ezért a nem élelmiszer célú termelésre történő területkivonásakor ennek mérlegelése is fontos.

(4) Lényeges, hogy a csökkenő mezőgazdasági területeket elfoglaló tevékenységek hasznából közvetlen vagy közvetett megoldások révén **visszaosszanak az érintetteknek.**

6. A hazai nagyarányú erdőtelepítések ellenére Magyarország **erdősültsége** (az ország területéből az erdő aránya) **18%-os,** ezzel az európai országok között az **utolsó harmadban** helyezkedünk el. A hosszú távú elképzelések mintegy 2,5 millió ha erdőterülettel számolnak, tehát csaknem **800 ezer ha-nyi új erdő létesítésével.** A gyengébb adottságú mezőgazdasági területeken az erdőtelepítéssel javulna az agrártermelés átlagos hatékonysága, a következményeként jelentkező hazai fakitermelés bővülése a faimport-csökkenését is eredményezné. Megvalósulása esetén mintegy **200 ezer ha erodált dombvidéki szántón, 80 ezer ha egyéb marginális szántón** (erdők közé ékelődő, más okból nehezen megközelíthető, gyenge termőképességű szántók) és **520 ezer ha gyepterületen** telepíthetnének erdőt. Így az erdőterületek aránya az ország területéből meghaladná a 25%-ot.

Az erdőtelepítésben és felújításban mérséklődő állami támogatások mellett az EU támogatása és a családi munkaerő, illetve a magántőke befektetései jöhetnek szóba. A magántulajdon térnyerése érdekében számtalan kisebb-nagyobb feladat vár megoldásra.

Az erdősítést az is indokolja, hogy Magyarországon **magas a lombos erdők produktuma** – a talaj és klíma következtében – 157 m³/ha, míg Európában átlagosan ugyanez 8 m³, Csehszlovákiában 108 m³/ha. A földrészek átlagai is messze elmaradnak, kivéve Dél-Amerikát, ahol ez 190 m³/ha.

7. **Az energiaerdő, vagy energia célú ültetvények létesítése** Magyarországon, mint a hagyományos energiahordozókban (olaj, gáz, szén) szegény országokban általában, az említett nyersanyagok árának emelkedése újra és újra felveti az olyan energiaerdők telepítésének gondolatát, melyek hozamait nemcsak energianyérésre, hanem ipari feldolgozásra (például lemezféleségek gyártására) is fel lehetne használni.

Hazai igényeknek **energia célra** legjobban **az akác felel meg**. Konkrét üzemi kísérletek szerint kétéves fakitermelésnél hektáronként 11 tonna, **három éves korban történő kitermelésnél 28 tonna száraztömeg termett, ami olaj egyenértékre átszámítva évi 3,5 t/ha hozamot jelent**. Egységnyi területen ilyen módon négyszer-ötször akkora termelési érték állítható elő, mint gabonatermeléssel.

8. **A pihenés, felüdülés céljait szolgáló területek** (erdők, patakok, folyók partjai, ligetek, arborétumok, kastélyok, kúriák, múzeumok kertjei stb.) **kijelölése és egyszerű, olcsó, de ízléses berendezése, valamint fenntartása** egyszerre többféle célt is kielégíthet: az élelmiszertermelést szolgáló területek csökkentését, az egészséges mozgást, sétát, kirándulást, túrázást, felfrissülést a tiszta „ózdondús” levegőn, a természet megismerését és megszerettetését, óvását, a honismeretet stb.

A rendelkezésre álló adatok szerint a pihenő- és sétaerdők (parkerdők), az aktív rekreációs célok (túrázást) szolgáló kirándulóerdők, vagyis az üdülőerdők területei, a rendelkezésünkre álló adatok szerint 1975 és 1991 között nemhogy nőttek, hanem jelentősen csökkentek 60 E ha-ról 47 E ha-ra. Minden valószínűség szerint azóta további csökkenés következett be, nem is szólva a berendezések pusztulásáról, amiben nem az idő, hanem a vandál pusztítás a meghatározó. Ez utóbbi miatt is ajánljuk az olcsóbb, egyszerűbb, de azért célszerű és **könnyebben pótolható berendezéseket**.

Az üdülést szolgáló területeknek mintegy 120 E ha-ra történő bővítése kielégítheti az egészségügyi szociális, idegenforgalmi, turisztikai, oktatási igényeket. Ennek befektetési igénye mintegy **40-60 Mrd Ft-ra** becsülhető, de ez a konkrét tervek és a megvalósítás időigénye függvényében pontosabban is meghatározható.

Ennél is nagyobb probléma azonban **az üdülési célú területek fenntartása**. A nyereségérdekeltségű magán és állami erdőgazdaságok, más gazdálkodó szervezetekhez hasonlóan nem kötelesek viselni az 1996 évi LIV. törvény (erdőről és az erdővédelméről) a szociális, idegenforgalmi stb. igényekhez fűződő költségeket és károkat. Ezért javasoljuk, hogy indokolt helyeken szedjenek elfogadható nagyságrendű belépőket, az idegenforgalom bevételeit élvező önkormányzatok, a népjóléti tárca az egészség megóvásával megtakarított összegek arányában, a különféle érintett civil szervezetek, sportegyesületek, vállalkozások vállaljanak részt a működtetés finanszírozásából.

Értékelve a fejlesztés és fenntartás napjainkban meglevő pénzügyi nehézségeit a közeljövő feladatai meglevő parkerdők, kisvasútok fenntartásához kötődhetnek elsősorban, melynek évi kihatása, a rendelkezésre álló kalkulációk szerint kb. 300 M Ft. (A jelenlegi állami támogatás ennek a felét fedezi csak.)

9. **Az üdülő célú terület-felhasználás előbb említett köréből célszerű kiemelni a pihenő-, séta- és kiránduló erdőket, illetve területeket**, mert ezek viszonylag gyorsan bővíthetők az állami tulajdonú erdőkből és jól szolgálnák a természet, a környezet, a helyi értékek és a társadalom megbomlott harmóniáját. Ezekben az erdőkben, réteken, köfajtókban, patak-völgyekben stb. többé-kevésbé megmaradna a gazdasági cél is.

A pihenő vagy parkerdők a városok, nagyobb települések közvetlen szomszédságában találhatóak, a gyors és rendszeres megközelítés érdekében, s rétekekkel, kilátóhelyekkel, pihenőkkel tarkítva vonzó hatást fejtenek ki a fiatalokra és idősekre. (Sajnos kevés a parkerdő: Budai, Pilisi, Kőszegi, Pécsi, Debreceni, Mátrai és Miskolci.)

A sétaerdők a városoktól némileg távolabb egész- vagy félnapos programokra nyújtanak lehetőséget. Itt a fával borítottság érdekében kerülendő a nagyobb területek tarvágása és a hosszabb élettartamú fákkal való borítás a kívánatos. Sétaerdők közül ismertebbek a Buda-

pest környéki, Balatonfelvidéki, Alpokaljai, Mecseki, Debreceni és az Északi Középhegységi. Ebből is látható, hogy gyarapításuk mennyire indokolt.

A kiránduló erdők a túrázásra nyújtanak lehetőséget, de elsődleges cél a gazdálkodás, ami mellett jól elfér a túrázás.

Hangsúlyozzuk, hogy az üdülőterületekről elmondottak megvalósítása szorosan összekapcsolható a vidék-, illetve területfejlesztési programokkal, illetve az ezekhez fűződő támogatásokkal.

10. **Az erdőrezervátumok** kialakítása egyidőben több célt szolgálhatna: csökkentené az élelmiszer célú területhasználatot, szolgálná az erdészeti és természettudományi kutatásokat, alkalmazott kutatási eredményeket szolgáltatna stb.

Ez a hálózatszerűen elhelyezkedő rezervátum hálózat az FM-ben készült számítások szerint mintegy 15 E ha területet kötne le, melyből 4-5 E hektáron semmilyen emberi beavatkozás nem folya, ezt védené a környezeti hatásoktól a „magterületeket” körbevevő mintegy 11-10 E ha. Ezekben a rezervátumokban zavartalanul létrejöhetnének az erdei ökoszisztémák, ami a gazdálkodás alá vont erdőkben csak korlátozottan valósulhat meg.

Az erdőrezervátumok fenntartásának feladatait, a tudományos megfigyeléseket és az alkalmazott kutatások lefolytatását valamelyik kutatóhelyre kellene bízni, amely széles körű együttműködésben szervezné a lehetőségek maximális kiaknázását. Ide értve a genetikai, biológiai alapok, a szaporítóanyagok problematikáját, valamint a jövőt meghatározó szaporítóanyag előállítását is.

A mintegy 15 E ha terület az állami erdőgazdasági társaságok, illetve más állami tulajdonú erdők területéből jöhetne létre, hozzákapcsolva a meglévő pénzügyi feltételeket, amihez az együttműködők is hozzájárulnának. Az állami erdők területének csökkenését új telepítéssel indokolt pótolni.

11. **Fás ültetvények köztes mezőgazdasági termékekkel** egyidőben folyó termelése segíti az élelmiszer célú mezőgazdasági területek csökkentését és a fásítást, az erdőtelepítést. A tágabban ültetett fák között folyó növénytermelés mikroklíma alakító hatása mellett az organikus gazdálkodás módszereinek meghonosítását is szolgálja. Ez a módszer gyorsíthatja a mezőgazdasági területek kivonását, csökkenti a telepítés anyagi áldozatait, az évi egyszeri növénytermelési bevételekkel a fejlesztés pénzügyi megoldását, a befektetés mielőbbi megtérülését is segíti. Megfelelő propagandával és rásegítéssel több százezer hektárt is elérhet ez a gazdálkodási rendszer.

12. **Több célú tavak, víztározók építése** jól társítja a szárazság elleni küzdelmet, a mikroklíma alakítását, a mezőgazdasági területek csökkenését, az üdülést, sportolást, horgászatot, az egyesületi életet, a kapcsolódó területek természetközeli átalakítását és pihenőkertek, üdülő területek kialakítását. Az eddigi tapasztalatok szerint társadalmi összefogással, civil öntevékenységgel, különféle hatóságok fontoskodását a szükséges mértékre csökkentve viszonylag kis áldozatokkal megoldható.

13. **A halhústermelés** ugyan élelmiszer célú termelés, mégis ebben a problémakörben indokolt a témával való foglalkozás. Magyarországon ugyanis hihetetlenül alacsony a halhús-fogyasztás: 2,7 kg/fő. Ennek népegészségügyi vonatkozása nem szorul különösebb bizonygatásra. A halhústermelés felkarolása csökkentheti a fogyasztói árakat, mérsékelheti a gabona-sertés bázisú magyarországi termelést és táplálkozást, s csökkentheti egyúttal a mezőgazdaságilag hasznosított területeket, a hígrágya problémát stb.

A halhústermelésben, főleg az ivadék szaporításban a temperált vizű tenyésztés, a mesterséges tavak és a természetes vizek jöhetnek szóba. Ezek ugyan összefüggenek egymással, de esetünkben az első kettő szorgalmazása a célszerű.

14. **A gyógynövények termelését** az ökológiai adottságaink, a keresleti jellegű piac, a divat, az egészségtudatosság egyaránt indokolja. Napjainkban a speciális növényi anyagok előállítására hasznosított termőterület évente **25-32 ezer hektár** körül mozog. Ennek elhelyezkedése tájban szétszórt, a termesztés-technológiai háttér nagymértékben differenciált. Néhány termesztett gyógynövénynél világviszonylatban is élenjáró technológiát alakítottak ki Magyarországon (például: mák, anyarozs).

A várható kereslet miatt a gyógynövénytermeléssel hasznosított **területet a közeljövőben célszerű** mintegy kétszeresére, **50-60 ezer hektárra növelni**.

A természetes eredetű növényi anyagok felhasználása a gyógyszeriparban és egyéb iparágakban az utóbbi években ismét az érdeklődés középpontjába került. Ennek részben az a magyarázata, hogy az energiaválságot követően a korábbi totálszintézisekre irányuló erőfeszítések lelassultak, ami a természetes növényi források újrafelfedezéséhez vezetett. Hazánkban még a fejlettnek tekinthető gyógyszeriparban is érezhető ez a tendencia. (Világviszonylatban is élenkülő az érdeklődés, amit az is jelez, hogy a növényi magvak, virágok és növényi részek gyógyászati, kozmetikai inszekticid, fungicid stb. célú évi külkereskedelmi forgalma az 1967. évi 52,9 millió US dollárról 1980-ra a tízszeresére növekedett, s ez a szám nem tartalmazza az illóolajok forgalmát.)

A speciális növényi hatóanyagok előállításának és felhasználásának a növekedése az **alábbi főbb felhasználási területeken várható**

a gyógyszeriparban;

az élelmiszer- és aromaiparban;

a kozmetikai és háztartás-vegyiparban;

a növényvédőszer-iparban.

15. **A vadászatban, a vadásztatásban, a vadgazdálkodásban** és az ehhez kapcsolódó idegenforgalomban jelentősek még a magyarországi lehetőségek. A vadásztatás jövőjét a kiváló minőségű vadállomány, az aranyérmes trófeáinak szép száma, a bőséges takarmányt nyújtó eredeti élettér együttesen alapozza meg, ami egyúttal a mezőgazdasági területek ilyen célú hasznosítását is jelenti. Ugyanis a nagyvadak egyre inkább **az összefüggő erdőségekbe**, az eredeti életterükbe kerülnek vissza. Ezek kiterjedése az erdők közé ékelődő mezőgazdasági területek fásításával oldható meg. További mezőgazdasági területek **vadlegelőkké** és téli kiegészítő **vadtakarmányt** termő területté átállíthatók, de az apróvadak **keltető és nevelő** telepei, vadászházak és más kiegészítő létesítmények is **csökkentik a mezőgazdasági területeket**.

A hagyományos vadásztatási formák (bérkilövés, hajtóvadászat) mellett újabb **vadásztatási formák** elterjesztése várható, melyek összekapcsolhatók kocsihajtással, lovagolással, üdüléssel is.

16. **A vadaskertek létesítése** (természetközeli állatkert, safari-park szerű megoldások stb.) a nem mezőgazdasági célú területhasznosítás további lehetőségét kínálja. Találunk erre több hazai kezdeményezést, vagy a nyugati határszél túloldalán Németújváron (Güssing) Draschkovich gróf több mint 3000 hektáros birtokát, amin teljesen abbahagyták a mezőgazdálkodást és vadaskertet, vadbemutatót, valamint takarmánytermelést folytatnak már jó pár éve.

17. **Az élelmiszer célú tevékenységek korlátozását szolgálják az üdülő, hobby-kertek parcellázásai** a belterületek közelségében – a közműellátottság miatt – vagy más táji értékek, vízfelületek, termálvizek stb. közelében. Ez összekapcsolható az egészséges szórakoztató pihenéssel, kertészkedéssel, a természet megismerésével, a környezet kézzelfogható óvásával.

Természetesen nem szabad ismételni a múlt hibáit, a picinyke, szinte semmire sem alkalmas parcellák kialakítását, a közműháló miatti környezet-szennyezést, a kalyiba- vagy bádoggváros lesújtó látványát, a környezet teherbírásával nem számoló zsúfoltságot stb.

18. **A mezőgazdasági településeken az élelmiszer célú tevékenység területét csökkentő a jelenleginél jóval nagyobb porták kialakítása és üzemi területek, központok kijelölése** – a régebbi szérűkhöz hasonlóan – a belterület terhelésének mérséklése érdekében. A vezetékes víz megjelenésével megnőtt a szabadon elfolyó szennyvizek káros hatása, akár csak a háztáji sertéstartás – mely több milliót is elért egyes időszakokban – valamint más állatok megoldatlan trágya elhelyezése. Meglepő, hogy miközben Magyarországon virágzott a háztáji gazdálkodás, a hivatalos vezetés nem gondolt a koncentráltan megjelenő talaj-, víz- és légszennyezésre. A belterületekről kikerülő termelő tevékenységgel tehát egyszerre két lényeges cél is megközelíthető.

19. A kedvezőtlen mezőgazdasági adottságú, alacsonyabb gazdasági színvonalú területeken a vidéki népesség, a kisemberek, – gyakran a földbirtokosok is – a néhány hold szántóból és ennél nagyobb erdőből éltek. Az erdők államosítása és a kollektivizálás szakította meg ezt a hagyományt, amit meg is sínylettek az emberek. A kárpótlást követően **megnyílt a lehetősége a mező- és erdőgazdálkodás összekapcsolásának**, amely a vidékfejlesztés tudatos fejlesztési eleme lehetne, amely akár csak más már említett megoldás több célt is szolgálhatna (szociális helyzet javítása, erdőnevelés, ápolás, felújítás felkarolása, erdőtelepítési kedvezőtlen feltámasztása stb.). Sajnos mind a mai napig hiányzik a lehetőség fontosságának a felismerése és programozott támogatása.

20. A gazdálkodási, üzemi rendszerekkel viszonylag már régóta foglalkozunk, de csak napjainkra érkezett el **a környezetvédő gazdálkodási rendszerek** részletes kidolgozásának és elterjesztésének időszere. Ezek – fejlett országok példájához hasonlóan – csak környezetvédő, környezet kímélő eljárásokat alkalmaznak. Igaz ezzel csak átlagosnál alacsonyabb jövedelem realizálható, ezért jövedelem-kiegészítő támogatással **kompenzálják helybenmaradásukat és környezetfenntartó tevékenységüket**.

21. **A falusi turizmus, a vendéglátás** eddigi magyarországi eredményei meglehetősen szerények, szemben a szépreményű várakozásokkal. Tapasztalható, hogy a vendégházok megfelelő kiképzése, a sajátos, de mégis csak szükséges infrastrukturális feltételek, a programok, látnivalók bőséges kínálata, a csend, a tiszta levegő, a megfelelő propaganda és kedvező árak nélkül nem is lehet előbbre jutni. Ezért csak az eddigi eredmények – fogyatékosok kritikai értékelése, kedvezményezett fejlesztési hitelfeltételek megteremtése után célszerű vidékfejlesztési programba illeszteni a falusi turizmust!

A KÖRNYEZETI KIHÍVÁS HATÁSAI A MEZŐ-, ERDŐ- ÉS VADGAZDASÁGI ÁGAZATOK VÁLLALKOZÓI, ÜZEMI SZFÉRÁJÁBAN

A témakör kutatása során többféle vizsgálódást folytattunk.

A valós helyzet megismerése érdekében felkészített szakértők készítettek interjúkat vállalkozókkal, menedzserekkel, gazdálkodókkal a környezeti kihívásokról, akik a gazdálkodó szervezetre jellemzőket közölték, így ezek meglehetősen élethűek és tájékoztató értékük is túlnő egy-egy személy közlésén, álláspontján. A 65 értékelhető felvétel megoszlása az alábbi:

Mező- és erdőgazdasági szövetkezetek, erdőbirtokosságok	62 %
Egyéniek (mezőgazdasági)	15 %
Állami erdő- és fagazdasági rt.-ék	15 %
Feldolgozó és szolgáltató vállalkozások	8 %
Összesen:	100 %

A vizsgálatba vont vállalkozások, társaságok területi kiterjedése több százezer hektárt tesz ki, ami fontos a válaszok súlyának megítéléséhez.

1. Mindenek előtt megállapítható, hogy a környezettel foglalkozó törvények, rendelkezések és szabványok ismerete meglehetősen hiányos a mező- és erdőgazdasági vállalkozások körében. Pontosabban a környezeti, természetvédelmi törvények vállalkozásokat érintő negatív hatásaiban jelenik meg tájékozottságuk.

A természeti erőforrásokat hasznosító és a környezettel folyamatos kölcsönhatásban álló mező- és erdőgazdaságban célszerű a környezetet és a minőséget együttesen vizsgálni, de ezen túlmenően a viszonyítás érdekében is indokolt ez a közelítés. Ezért előbb arra kerestünk választ, hogy ismerik-e a minőségi szabványokat.

Az ISO 9000 minőségbiztosítási szabványcsaládot általában ismerik. Egy rt.-ben már be is vezették az ISO 9002 szabványt és több helyen folynak előkészületek, de a vállalkozók többsége – a napi és szakajtó közlései ellenére – nem ismeri a nemzetközi minőségi szabványokat (ismeri 42 %, nem ismeri 52 %).

Az átlagok mögötti kép azonban közel sem ilyen egysíkú, mert az állami erdő-fagazdasági rt.-kben **90 %-ban** ismerik a minőségi elvárásokat, míg ez a mezőgazdasági szövetkezetekben csupán **38 %!**

Az ISO 14000 szabványcsaládról ugyanakkor nagyon tájékozatlanok. Megállapítottuk, hogy az ismerők aránya csupán 3 %, a tájékozatlanoké pedig 97 %.

Nem sokkal jobb a helyzet a „természet lágy ölen” tevékenykedő állami erdő- és fagazdasági rt.-kben sem, ahol a szabványcsaládot ismerők aránya 10 %, a mezőgazdasági szövetkezetek esetében még rosszabb: 0 %.

A vállalkozók és menedzserek környezeti ismereteit, érdeklődését tükrözi az is, hogy az **EU környezetvédelmi törekvéseit** csupán 9%-uk ismeri, 52%-uk hallott róla – elsősorban azt, hogy szigorodó – és 39%-uk bevallottan teljesen tájékozatlan.

2. A gazdálkodás, a tevékenység valamint a környezet összefüggéseit napjainkban sajátosan ítélik meg a vállalkozók és menedzserek:

(1) Van bizonyos jelentősége, de pénzügyi helyzetüket lényegesen nem érinti	38 %
(2) Más termelési tényezőkkel, illetve körülményekkel azonos rangú	14 %
(3) Fontosnak, illetve stratégiai jelentőségűnek ítéli	<u>48 %</u>
Összesen:	100 %

A jövőt illetően azonban változik a válaszok megoszlása, vagyis a szakemberek érzik a környezeti problematika fontosságát, ami általánosnak minősíthető, az átlagok mögött nincsenek csoportokra jellemző eltérések:

(1)	23 % (-15 %)
(2)	18 % (+ 4 %)
(3)	<u>59 % (+ 1 %)</u>
Összesen:	100 %

3. A környezet és a vállalkozások összefüggéseiben a megkérdezettek arról is nyilatkoztak, hogy mit tartanak fontosnak:

(1) Meglepő, hogy többen úgy vélekedtek, miszerint a környezetvédelem nem segít piaci pozíciójukon	4 %
(2) Mások azonban a piaci esélyek, a cég imázsának javulását remélik a környezetvédelmi tevékenységük fokozásától	25 %
(3) Sokukban egyszerűen a törvényeknek való megfelelés munkálkodik	24 %
(4) A többség megfogalmazta a természeti erőforrások óvásának jelentőségét, ami működésük hosszú távú záloga	<u>47 %</u>
Összesen:	100 %

4. **Bebizonyosodott, hogy a mező- és erdőgazdaság, valamint a környezet kapcsolatát mindig három viszonylatban célszerű tanulmányozni:**

- a mező- és erdőgazdaságnak kívülről okozott károk;
- a mező- és erdőgazdaság környezetvédő szerepe;
- a mező- és erdőgazdaság környezeti károkozása vonatkozásában.

(1) **A mező- és erdőgazdaságnak** a károkozás gyakorisága és viszonylagos súlyossága alapján, a lakossági szemét lerakása, az erdőtüzek, a közlekedés, különösen a kamionforgalom, az olajkutatás és légvezetékek építése, az idegenforgalom, turizmus, a szennyvizek, a bányanyitás, a rekultivációk okoznak gondot, illetve károkat.

A vállalkozók itt említik meg a természeti környezet változásainak káros hatásait, mint **az erdők-mezők kiszáradását**, a talajvízszint csökkenését, a rovar epidémiát, a szélverést, – ami összefügg a kiszáradással – a porszennyezést, a vadkárt, a szél- és hódöntést, törést, stb.

(2) **A mező- és erdőgazdaság környezetvédő szerepét** szinte mindenhol magától értetődőnek tartják, hiszen a növények széndioxid megkötése és oxigén kibocsátása ezt eleve bizonyítja.

Érdekes, **hogy a környezetvédő szerep fokozásának még csak a gondolata sem merült fel!** Igaz az interjú készítése során közvetlenül ezzel nem is foglalkoztunk.

(3) **A mező- és erdőgazdaságban és az azon kívüli károkozást** gyengének minősítve, többé-kevésbé tárgyilagosan ítélik meg a vállalkozók.

Mindenekelőtt **a por-, zaj- és bűzhatást említik.** (Az utóbbit koncentrált sertéstelepek környékén.) A hígtrágya gyűjtése lokálisan ugyan, de komoly károkat okoz. Az elhasznált gépek, traktorok, vontatók, tehergépkocsik olajsepegése, valamint a gépműhelyek, vegyszer

és műtrágya raktárak környékén okozott talajszennyezés szerepel a gyakrabban a problémák között. A borászati üzemek (kék alj, seprő) súlyosan veszélyeztetik környezetüket az utóbbi években.

5. **A környezet és a gazdálkodás viszonylatában sokféle kihívásra gondolnak a mező-erdőgazdasági vállalkozók, menedzserek.** Érdekes, hogy **egyetlen egyszer sem merül fel az EU csatlakozás, mint kihívás.** Nézzük a fontosabbakat:

(1) **A szárazság fokozódása,** az aszályos évek és **az időjárási anomáliák** gyakoriságának a növekedése, teljesen új helyzet elé állítja a mezőgazdasági vállalkozókat. (Lásd a csapadékos aratás miatti búza minőségromlása és az őszi szárazság miatt a vetés nehézségei.)

(2) A társadalom és a saját környezetvédelmi igények kielégítése **többlet költségekkel** jár, amihez a mezőgazdaságban képződő bevételek nem nyújtanak fedezetet (környezetvédő technológiák, gépek beszerzése, jóléti célú erdők finanszírozása, természetvédelmi területek gondozása, természetszerű erdők visszaállítása stb.).

(3) Több helyről jelezték **a közlekedés** sokoldalú szennyező hatását.

(4) A mező- és erdőgazdaság, illetve a tűzoltóság, polgári védelem nincsen felkészülve a nagyobb tüzekre és más **katasztrófákra**, belvizek, árvizek, szállított vegyi és más veszélyes anyagok kiömlésére stb.

(5) Nagy kihívás, hogy a fokozódó követelményeknek **az emberek felkészítése** hogyan oldható meg viszonylag szerény költségek és rövid idő alatt.

(6) **A lakossági szemétkerítés** olyan kihívás, ami egyaránt veszélyeztet embert, növényt, állatot stb., s gyakran a szabályozott kommunális szemét is hasonló gondot okoz.

(7) **A növényvédőszer**ek milyensége, azok elsodródása, a csomagoló-anyagok, vegyszer-maradékok megsemmisítése még hosszú ideig veszélyforrást jelent a környezetre.

(8) Hasonló a helyzet **az állati hullakkal.**

(9) A nagy **hígrágyás** állattartó telepek problémái igen komoly anyagi áldozatokat igényelnek orvoslásukhoz.

(10) A borászatban használt **veszélyes szerek** (cianid) megsemmisítésének hiánya egészen rendkívüli és helyileg koncentrált veszélyforrás.

(11) Az előzőeknél nem kisebb kihívás **a gyomosodás**, amely máris terhes következményekkel jár, de további növekedése jelezhető.

(12) Az előzőek hatására a vizek további **nitrátosodása** várható, következményeivel együtt.

(13) A mezőgazdaságra nézve sajátos kihívásnak érzik **sokan a nemzeti parkok és természetvédelmi területek közelségét.**

(14) Ugyancsak sajátos kihívást látnak a környezetvédelmi **törvényi szigor, a szabályozók rendeletek és a mindennapi gyakorlat** közötti távolságban.

6. **A jövőben várható környezeti kihívások súlyát valójában nem tudták megítélni a vállalkozók.** Véleményük a katasztrófális és a gyenge között ingadozó, de ha lehetett, elkerülték a kihívás minősítését.

A tennivalókat illetően már bátrabban alkottak véleményt. Jól érzékelték, hogy a várható kihívások megelőzése, leküzdése, a lehetséges károk mérséklése érdekében a szereplők minden szintjén van tennivaló:

(1) **A gazdálkodók feladata** a környezetbarát technológiák bevezetése, a gyomosodás, a növekvő rovarkártétel elleni küzdelem, a környezethez jobban igazodó termelési szerkezet kialakítása, a hígrágyás technológiák kiváltása, a hulladék- és melléktermék ésszerűbb hasznosítása, a veszélyes hulladékok gyűjtése és megsemmisítése.

(2) **Az önkormányzatok** a kommunális szemét gyűjtése és lerakása, valamint a közműöllő javítása, a csatornázás és szennyvíztisztítás, valamint a helyi propaganda, a személtelés megszüntetése és az általános rendcsinálás terén tehetnek legtöbbet.

(3) **Az állami irányítástól** (FM, KTM, IKIM) mindenekelőtt összehangolt környezet, terület és vidékfejlesztési politikát várnak, de jelzik, hogy a vállalkozások jelentősebb állami támogatás nélkül nem tudják megoldani a környezeti kihívások anyagi terheinek viselését. Így fokozottabb igény jelentkezik a mezőgazdasági művelési ágak szerkezetének módosítása, a biomassa égetőművek vagy biofermentorok létesítéséhez, a szárazság elleni küzdelemhez, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

7. A vállalkozók és a menedzserek többsége (54%-a) már foglalkozott, illetve intézkedett környezeti problémáról. A „miért foglalkozott” adott válaszok között gyakrabban az alábbiak fordultak elő:

- (1) Környezetvédelmi hatóság felszólítására, bírságotra stb. (23 %).
- (2) A környezetvédelmi hatóság által elrendelt felülvizsgálat miatt (16 %).
- (3) Valamilyen más kötelezettség kapcsán (13 %).
- (4) A környezeti terhek nagy költségkihatásai miatt (10 %).

Az egyebek között több érdekes, a mező- és erdőgazdaságra jellemző témát említenek. Például: saját magatartásuk formálására végzett környezeti elemzés; erdőtűz következményeinek felszámolására készített vizsgálatok; a szemétkerakás csökkentési lehetőségeinek feltárása; a dorogi égető költségeinek csökkentési megoldása; az akkumulátorok (volt ahol ezért 15 M Ft bírságot fizettek), fáradt olaj, vegyszermaradékok begyűjtése stb.

Az mindenestre figyelmeztető, hogy **a vállalkozók, menedzserek csaknem fele (46%-a) még egyáltalában nem foglalkozott a vállalkozás, a társaság valamilyen konkrét környezeti problémájával.**

8. A gazdasági szervezetekben az alábbi környezeti célokra irányuló elemzéseket, vizsgálatokat készítették:

- (1) A lehetséges környezetvédelmi kötelezettségek számbavételére (22 %).
- (2) Környezeti károk, illetve terhek számbavételére (16 %).
- (3) A gazdaság általános környezetvédelmi szempontú értékelésére (16 %).
- (4) Elgondolt környezetvédelmi feladat költségeinek felmérésére (9 %).

Valamennyi elemzés, vizsgálat háttérben vagy éppen kifejezetten **a környezetvédelem lehetséges vagy tényleges anyagi terhének megismerése, vagy csökkentése** húzódik meg!

9. Feltételezve a környezeti kihívások és a cégek pénzügyi helyzete közötti kapcsolatot, ezt az összefüggést is felmértük. A válaszok csaknem kétharmada az alábbi két állapot között oszlott meg, ami igen kifejező napjainkat illetően:

(1) A gazdaságokban kevés a környezeti probléma és ezért megfelelőnek ítélik ehhez a pénzügyi fedezetet (31 %):

(2) Jelentősnek érzik környezeti problémáikat, de ehhez nincsen meg a pénzügyi háttérük (31%).

(3) Jóval kisebb azon cégek köre, ahol közepesnek ítélik meg a környezeti problémáikat, de ezek megoldása folyamatban van, és ehhez a pénzügyi források is rendelkezésre állnak (13 %).

10. A lehetséges környezeti problémák között mindenekelőtt a termőtalajjal foglalkoztunk az interjúkban.

(1) A megkérdezettek jelentős részében nincsen semmiféle talajszennyezési probléma (37 %).

(2) Azokban a gazdaságokban, ahol talajszennyezés előfordul, az mindenekelőtt az állattenyésztő telepek, gépműhelyek és más üzemek (fafeldolgozó, ipari stb.) környékét érinti (50 %).

(3) Hasonló a helyzet az üzemegységek és más telephelyeken, de ezek aránya már jóval kevesebb (25 %).

11. A vízszennyezés terén következő a helyzet:

(1) A gazdaságok 60%-ban nem fordul elő vízminőség-védelmi probléma, amit az érintett gazdaságok idéznének elő.

(2) Ahol viszont valamilyen probléma merül fel, ott a technológiai hibából eredő élővíz-szennyezés vezet (repülőgépes növényvédelem, más növényvédelem, szermaradványok, helytelen műtrágyázás stb.), ami a hibák 22 %-át teszi ki.

(3) Ezt követi a szennyvíztisztítás hiányából adódó károsítás (16 %).

(4) Az eldobált vegyszeres csomagolóanyagok, tartályok és más szemét okozta vízszennyezés elég gyakori az okok között (11 %).

(5) Az istállótrágyáktól, hígtrágyától eredő szennyezés aránya kedvező (9 %), féltő, hogy ez némileg alábecsült.

12. A hulladék a mező- és erdőgazdaságban a tevékenység jellegéből adódóan nagy tömeget tehet ki, de az ebből adódó problémák nem tükröződnek kellően az interjúkból:

(1) A vizsgált vállalkozások, társaságok 52 %-ban nem jeleztek semmiféle hulladékból adódó problémát, a saját tevékenységüket illetően.

(2) Ahol probléma van (a 48%-nál), ott az első helyet a hulladékok, a melléktermékek kezelése jelenti, amit nem tekintenek sehol sem veszélyesnek (61 %).

(3) Az előzővel összefügg, hogy több helyen érzik, hogy ez nincsen rendben, de egyelőre nincsen semmiféle elképzelésük, programjuk (24 %). Az igazi dilemma az, hogy mire áldozzanak: a hulladék, melléktermék megsemmisítésére vagy újrahasznosítására?

13. A levegő minőségét érintő problémákat illetően az előzőekhez képest kedvezőbb helyzet jelezhető:

(1) A gazdaságok 75%-ban nem említenek levegő minőségvédelmi problémát.

(2) Ahol jelentkezik – a megkérdezettek 25%-ban – ott gépek, traktorok, tehergépkocsik stb. okoznak esetenként nagyobb fokú légszennyezést (29 %).

(3) A különféle statikus légszennyező források, csekély károsítással, ugyancsak jelentős arányúak (29 %).

(4) Kisebb, de helyileg nem elhanyagolható a vetőmagüzemek, szárítók, fafeldolgozók, sertéstelepek por-, bűszennyezése (18 %).

14. A zajkár előidézése viszonylag csekély a mező- és erdőgazdaságból adódóan. A gazdaságok 80%-ban nem is jeleztek zajkárt.

Néhány helyen technológiai eredetű zajproblémát jeleztek, illetve az üdülőhelyek, nyaralótelepek stb. közelsége okozott problémát.

15. A lehetséges környezeti problémák ürügyén foglalkoztunk helyi speciális esetekkel is. Néhányról kiderült, hogy ezek több figyelmet érdemelnek és nemcsak helyi, eseti jelentőségűek. Ilyenek például:

- Rekultivációk elmaradása bauxit-, szénbányák, feltárófúrások stb. helyén.
- Kritikus méretű a tölgypusztulás, a nagy, helyben maradó fahulladék miatti szú, moly, araszoló hernyó környezetkárosítása.
- A különféle emberi eredetű rongálások.
- Árkok, útszélek teljes elhanyagoltsága, ami a gyomosodás, az allergiák egyik előidézője.

Az interjúk mellett más irányú vizsgálódásaink is alkalmasak megállapítások, következtetések levonására. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

16. A mező- és erdőgazdaságban keletkező szerves hulladékok és melléktermékek károsító hatásuk, tömegük és országos megjelenésük miatt az egyik legnagyobb környezeti kihívás jelentik napjainkban. Ezt sokoldalú vizsgálódásaink, gyakorlati tapasztalataink és a kutatás keretében végzett vállalkozói szférában szerzett tapasztalatok egyaránt bizonyítják.

A mezőgazdaságban termelt biomasszának és az erdőgazdaságban termelt dendromasszának mintegy 60%-át hasznosítják. A szalma, kukoricaszár, állati hullák, hígtrágya, ágak, nyesedékek stb. **megsemmisítése általában többbe kerül, mint a valamilyen irányú hasznosítása.** A hasznosítás irányai közül – tápanyag visszapótlás, takarmány, élelmiszer, ipari felhasználás stb. – **a környezeti kihívás nézőpontjából a talajokat, a vizeket és a levegőt potenciálisan és gyakorlatilag egyaránt szennyező hulladék megszüntetésében a talajerő visszapótlása a legfontosabb.**

A megoldást – a Bábolna Rt.-ben működő referencia üzem tanulmányozását és külföldi példák nyomán – **a biofermentációban látjuk**, amely más eljárásokhoz képest gyors, viszonylag olcsó, nem hibásodó, különféle méretű és korlátlanul bővíthető, egyszerű műszaki háttérrel jelentheti a kihívás felszámolását. Ehhez **állami támogatást ajánlva** gyors elterjedés várható. Egy biofermentáló kamra 250 ha környezetbarát tápanyagellátását oldja meg, s így csökkenthető a felhasznált műtrágya mennyisége, nem is szólva más közvetett előnyökről.

17. A menedzsment környékén nincsen minden rendben a környezeti kihívásokat illetően, mint említettük.

A környezeti kihívások, az EU csatlakozás fényében, **sokkal bonyolultabb és összetettebb problémakör, mint az az első rátekintésre látszik, illetve mint a szakmai és különösen az általános közvélemény ezt gondolja** Megállapítható, hogy az egyébként jól képzett és elismerésre érdemes gazdasági teljesítményeket nyújtó agrárszakemberek sem veszik komolyan a környezeti kihívások állapotát, feszültségeit, ellentmondásait, ennek súlyos anyagi következményeit és az EU-hoz képesti környezeti elmaradottságot.

Ez három körülményre vezethető vissza. Az agrárszakemberek zöme a természeti környezetben tevékenykedik. A természeti környezet megszokott, állandó jelenléte és a nemzetközi kitekintés, valamint összehasonlítás hiánya nyújt egyrészt magyarázatot az említetteknek. Az sem tagadható továbbá, hogy a rendszerváltozást követő gazdasági események, a magántulajdon helyreállítása, az alultőkésítés, a piaci viszonyok építése, a piaci anomáliák, a vagyonszerzés lehetőségei lekötötte a szakemberek figyelmét és energiáját. Az új viszonyok szabta környezeti követelmények így érthetően csak lassan kerülnek az érdek és érdeklődés látóterébe.

18. A tartósan állami tulajdonban lévő 28 valamikor állami mezőgazdasági társaságnak egyik sürgető feladata lehetne a környezeti kihívásokra való felkészülés, megoldások, minták modellek kidolgozása, bemutatása és terjesztése. Erről azonban szó sincsen, egyedül Bábolna Rt. „lemondott” vezérigazgatója Papócsi László karolta fel tevéle-

gesen is a környezetvédelem ügyét, holott másoknál is ez sokat segíthetne az előzőkben összegezett helyzeten.

Vizsgálva a pénzügyileg talán legkiegyensúlyozottabb egyik állami agrártársaságot, meg kellett állapítani, hogy a menedzsment egyelőre csak néhány leírt szóval foglalkozott a jövőben mindent meghatározó jelentőségű környezetvédelemmel és a tágan értelmezett minőséggel. A hígrágyát változatlan nyugalommal gyűjtik, kiöntözik, növelik műtrágya-, növényvédő- és gyomirtószer-felhasználásukat stb.

19. A környezeti kihívások tompításában sajátos szerepe van a mező- és erdőgazdaságnak, különösen **az erdőnek, amely gazdasági célok mellett közjóléti, az egész társadalmat érintő funkciókat is ellát.**

Az EU erdészeti stratégiájában a gazdasági cél elsődleges, ami nyilvánvaló, hiszen ennek teljesülése híján az egyéb funkciók nem, vagy nehezen, vontatottan teljesülhetnek az ütköző érdekek miatt. Magyarországon teljes a kavarodás az állami erdészetekben. Ezért **javasoljuk a gazdálkodás teljes, elsősorban pénzügyi elkülönítését a természetvédelmi, közjóléti stb. áldozatoktól.** Pillanatnyilag nem ítéhető meg kellően a gazdálkodás eredménye, alacsony hatékonysága, amihez fedezéket nyújt a társadalmi áldozatokra hivatkozás. Az rt-é egyszerűen nem alkalmas forma arra, hogy a közjóléti kiadásokat kigazdálkodja. (A jelenlegi közjóléti költségeknek a felét sem fedezi a költségvetési támogatás.)

20. **Az egész ország érdeke az erdősültség fokozása a jelenlegi 18%-os arányáról,** ami javítaná a környezeti kihívásokkal szembeni esélyeket. A magyarországi nemzetközileg elismert állami erdőtelepítés és felújítás – a lakosság alacsony életszínvonala melletti – állami költségvetésből valósult meg az elmúlt évtizedekben. A jövőben három forrásból táplálkozhat az erdőtelepítés, fásítás, felújítás: csökkenő állami költségvetésből, EU támogatásból és magántőkéből. Sajnos ez utóbbinak felismerése szinte teljesen hiányzik az erdész társadalomból, sőt ellenérzések tapasztalhatók a magántulajdonnal szemben stb., ami eleve korlátozza az erdősültség növelését.

21. **Az állami erdő- és fagazdasági rt-ék irányítása ma egyszerűen akadályozza a tisztánlátást, a felelőséget, a fejlődést,** holott az 1 millió hektárt meghaladó állami erdészetek szerepe rendkívül fontos a jövőt illetően. Jelenleg a PM, a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet, az ÁPV Rt, az FM és a KTM látja el a tulajdonlás irányítási, felügyeleti funkcióit. Ez indokolatlan, még átmenetileg is felesleges, ezért racionalizálása elodázhatatlan. Ha ez nem történik meg viszonylag rövid időn belül, felmerülhet az állami erdők további privatizálásának szükségessége.

22. **A védett erdők szerepe a környezet, a biodiverzitás megőrzése stb. vonatkozásában nem szorul bizonygatásra.** Az azonban orvoslásra szorul, hogy **a természetvédelem igényei – a 300 E ha védett erdő kezelése – folyamatosan ütköznek a gazdálkodási célokkal.** Ezek feloldására az előzőekben javasoltak szerinti funkciók és pénzügyi feltételeik, áldozataik világos elhatárolása ajánlható.

Véleményünk szerint, a tényhelyzetből kiindulva, nem a védett területek 800 E hektárra történő növelése, hanem a meglévők rendezése, működtetésének megoldása ajánlható elsődleges feladatként. Ez szolgálná igazából a környezet- és természetvédelem ügyét!

23. **A jövőben tudatosan szét kell választani az erdők tulajdonosi vagyonkezelését és gazdálkodását, mind az állami, mind a magánerdőkben,** függetlenül attól, hogy az állami erdők irányításában, a természetvédelmi, közjóléti funkciók ellátásában milyen meg-

oldásra esik a választás. A vagyonkezelés hosszú távú érdekeit valamilyen állami szervezet láthatja el az állami erdőknél, míg a gazdálkodás, a rövid távú üzleti érdekek megvalósítása társasági formában folyhat. A magántulajdonú erdőkben is jól szétválasztható a vagyoni érdekelttség és az erdőbirtokosságban, erdőszövetkezetben folyó termelő tevékenység. **A hosszú távú és rövid távú érdekek harmonizálása nélkül nem valósítható meg az erdőtelepítés és felújítás!**

24. **A vidék, a regionális vagy területi fejlesztésnek szerves része lehet az erdők felújítása és telepítése.** Ehhez támogatás is remélhető az EU jövőbeni Strukturális Alapjaiból és a Kohéziós Alapból. Ehhez azonban fel kellene készülni, számolva az EU gyakorlatával, a hazai programok hiányával és a szükséges pénzügyi hozzájárulással. Ez is a környezeti jövőkép kedvező irányú alakításának fontos záloga.

25. Előzőekben már érintettük, hogy a napjainkra gyökeresen átalakult körülmények nemcsak lehetővé, hanem szükségessé is teszik **az erdősítést, ami minden kétséget kizáróan sokoldalú minőségi környezeti változást eredményez,** ide értve a felújítást, általában a fásítást, a mezővédő erdősávok, ligetek stb. telepítését, még akkor is, ha az Európai Unióban a jelenlegi 4000 DM/ha támogatás a töredékére csökkenne. **Ennek ellenére egyelőre vajmi keveset hallani a felmerülő kérdések megválaszolásáról, pedig az idő nagyon sürgető.** Nagy kérdés, hogy a jelenlegi tulajdonosokat hogyan lehet rávezetni és ösztönözni az erdőtelepítésre? A marginális területek mezőgazdasági termelésből való kikapcsolása minden bizonnyal termelékenység és hatékonyság javulást eredményez, de mi pótolja az itt élő, és jövedelemkiegészítő, háztartási költségcsökkentő kistermelést folytató családok megélhetését? Hogyan pótolható a kieső mezőgazdasági termelés? Szemmel látható az is, hogy az erdősítés csak a magántőke és a családi munkaerő bevonásával oldható meg. Ehhez azonban szemléletváltás és megfelelő propaganda szükséges. Ennek megfelelően célszerű foglalkozni az erdőbirtokos szervezetekkel, s minden bizonnyal a szövetkezésnek az eddigieknél jóval nagyobb szerepet kellene szánni. Megfontolandó, regionálisan szervezett, vegyes tulajdonú és vertikálisan felépített társaságok szervezésének kezdeményezése is. Az energiaerdő létesítésével, a mező- és erdőgazdálkodás hagyományos társításával, a fás ültetvények köztes mezőgazdasági termelésével és másokkal is az erdősítés, fásítás nézőpontjából ajánlatos foglalkozni, hogy ne mulasszuk el ezt a kecsegtető lehetőséget.

26. Az erdő más nemzetgazdasági területhez képest háttérbe szorult, meglehetősen elhanyagolt, pedig az erdőnek a faanyagtermelésben betöltött szerepe mellett egyre növekvők az **immateriális szolgáltatások.** Ilyen többek között a következők:

- a szárazföldi **élővilág** evolúciós és önszabályozó képességének a **megőrzése;**
- a jelenleg még uralkodó **ökológiai** körülmények megőrzése;
- az **üvegházhatás** csökkentése;
- a **mező- és mikroklíma megőrzése,** illetve javítása;
- a **termőtalaj- és humuszvédelem;**
- a **vizek tisztaságának védelme és az árvízveszély csökkentése;**
- az erdők **rekreációs** szerepe;
- a környezetet terhelő **ipari alapanyagok és energiahordozók kiváltása,** stb.

Tehát rendkívül nagy az erdő közérdeket szolgáló hatása, ami indokolja az erdő felé forduló figyelmet a kihívások leküzdésében betölthető szerepének megfelelően.